

Skolefravær eller skolevegring

FRAVÆR Når skolefravær, særlig hos ungdom, har oppstått, er det ofte lettere sagt enn gjort å raskt kunne endre på situasjonen, skriver artikkelforfatteren. Foto: VTT Studio / Shutterstock / NTB Scanpix

Hvilke konsekvenser har det for eleven om man bruker det ene eller det andre begrepet?

TEKST

Parvin Shaafi

PUBLISERT 3. februar 2020

EMNER

Skolefravær

Skolevegring

Begrepet skolevegring er i de siste årene blitt den allmenne begrepsbruken i førstelinje- og spesialisthelsetjenesten når en elev har kortvarig eller langvarig skolefravær. Til tross for at *skolevegring* ikke er en diagnose, er det blitt til et *paraplybegrep* for å beskrive en haug av problemstillinger hos barn og ungdom uten at begrepet i seg selv har noe særlig meningsfullt innhold.

Skolefravær

I opplæringsloven brukes begrepet skolefravær når en elev ikke møter opp på skolen. Videre blir begrepet nyansert til dokumentert og udokumentert fravær, som viser til

ulike grunner for fraværet. Det vises også til at fraværet enten kan være en enkeltstående eller en gjentakende hendelse som kan ende med å bli langvarig.

LES OGSÅ

Nedskjæringer fører til kasteballsystem

God nok tid til behandling er nøkkelen til å hindre for mange svingdørspasienter i psykisk helsevern.

Opplæringsloven bruker begrepet udokumentert skolefravær på en slik måte at problemstillingen ikke bare gjelder selve eleven. Alle andre aktuelle aktører (foreldre, skolen, PPT, OT/PPT, skolehelsetjenesten og barnevernet) får også en aktiv rolle og et ansvar. Men når begrepet skolefravær skiftes ut med det altomfattende begrepet *skolevegring*, skjer det flere feilgrep: For det første settes barnet/ungdommen i en posisjon til å være den ene aktøren, og i verste fall blir de sett på som den ene årsaken man fokuserer på og agerer overfor. Slik tilsidesetter man allerede en haug med faktorer som direkte eller indirekte kan ha spilt en avgjørende rolle for at en elev til slutt har valgt å ta avstand fra skolen. For det andre skifter fokuset fra å se på fenomenet med et pedagogisk, psykologisk og samfunnsmessig blikk, til å bli definert og sett på som en psykiatrisk tilstand. Slik har man også mer enn nødvendig sykelliggjort barnet/ungdommen ved å direkte eller indirekte gi uttrykk for dette overfor eleven: Du vegrer deg for å gå på skolen, dermed har du et problem. Men man skal heller ikke utelukke at når skolefravær oppstår, og dersom det utvikler seg til et langvarig skolefravær, kan vegring og angst forekomme som sekundære tilstander.

«Det hjelper lite å fokusere på eleven når det gjelder tiltak og/eller behandling, for de ønsker ikke å bli sett på som syke eller annerledes»

Hvordan barn eller ungdom forstår og tolker begrepet skolevegring, har vi ikke forskning på. Denne forståelsen, ved å mene at *han/hun vegrer seg for å gå på skolen*, er en tolkning fra voksne rundt eleven og ikke fra eleven selv. Dette fører også til at alle aktive aktører, unntatt selve barnet/ungdommen, lettere kan fraskrive seg ansvaret og eksplisitt mene at til tross for alle tenkelige og utenkelige tiltak som er iverksatt, har det ikke skjedd noen endring. Slik støtter man også opp under den skjeve utviklingen som har oppstått i de siste årene, der man ofte hører fra ulike instanser i førstelinjetjenesten: *Vi står fast. Vi har gjort alt vi kunne gjøre, vi kan ikke gjøre noe mer. Og videre: Dette dreier seg om psykiatri. Dette hører hjemme hos psykiatrien.* Med andre ord kan begrepet skolevegring bli tatt i bruk som en forsvarsmekanisme hos oss voksne for å forsvare vår egen tilkortkommenhet i det å kunne ta tak i utfordringen vi alle sammen står overfor.

Begrepet skolevegring bidrar også til å skape et skremsels- og syndebukkbilde av skolen, en av de viktigste institusjonene i samfunnet og i alle barns og ungdommers liv, ved å mene at alle barn og unge som ikke går på skolen, vegrer seg for *selve skolen*. Skolen fortjener ikke å bli definert på denne enkle måten.

Hva kan gjøres?

Når skolefravær, særlig hos en ungdom, har oppstått, er det ofte lettere sagt enn gjort å raskt kunne endre på situasjonen. Ikke nødvendigvis fordi man er tom i *tiltaksbanken* for hva man kan gjøre, men fordi eleven har mistet troen på at voksne som har vært i kontakt med dem, har forstått dem og de utfordringene de ofte i flere år har stått overfor. Man bør i møte med alle involverte parter bevisst bruke begrepet skolefravær framfor begrepet skolevegring. Dette for å ikke skyve eleven inn i et hjørne ved å direkte eller indirekte gi uttrykk overfor han/hun: *Du er problemet*. Vi må huske at voksne folk som av ulike grunner ikke møter opp på jobben, ikke blir kalt for *jobbvegrere*. Vi må heller ikke fraskrive oss ansvaret vi voksne har og har hatt i den lange prosessen mens situasjonen er blitt opplevd som uholdbar fra elevens side, og til slutt endt med at eleven har sluttet å gå på skolen.

LES OGSÅ

Suicidalitet er relasjonell

Pasientperspektivet neglisjeres i Nasjonale retningslinjer for forebygging av selvmord i psykisk helsevern.

Blant elever med skolefravær er det noen av dem som av forskjellige grunner kan ha angst, men det er ikke nødvendigvis slik at alle strever med angst. Derfor kan merkelappen *angst* bare være en tolkning av situasjonen fra voksne og ikke en beskrivelse av utfordringene eleven har møtt tidligere.

I møte med eleven bør man kanskje i første omgang ikke begynne å lete etter enda flere årsaker og/eller grave i tidligere definerte årsaker slik voksne har sett dem. Men *se barnet/ungdommen* ved å bekrefte og anerkjenne overfor dem at deres valg om å ikke gå på skolen kan være en normal reaksjon på en unormal situasjon de tidligere har erfart. For uansett hva grunnen til skolefravær kan være (faglige eller sosiale utfordringer på skolen, konflikter i familien, mangel på adekvat omsorg i hjemmet, osv.), har eleven opplevd en ubalanse og erfart mangel på mestring i sine indre eller ytre omgivelser.

Erfaring har vist at det hjelper lite å fokusere på eleven når det gjelder tiltak og/eller behandling, for de ønsker ikke å bli sett på som syke eller annerledes. Mange av dem, dersom man har lyktes i å komme i snakk med dem, mener at problemet ligger et annet sted enn hos dem selv. Derfor er det mindre sjanse for å kunne gjøre noe med selve problemstillingen dersom man som fagperson ikke taler barnets/ungdommens sak. Dette gjelder spesielt dersom foreldrene, som skal kjenne sitt barn bedre enn alle andre,

ikke er aktive samarbeidspartnere. Men det gjelder også dersom skolen ikke er en aktiv samarbeidspartner, eller der skolen er velvillig, men på grunn av dårlig økonomi melder at de ikke har nok ressurser eller midler til å imøtekomme elevens behov.

LES OGSÅ

BUP blir bedre av pakkeføløp

Pakkeføløpet sikrer at vi sammen med pasienten raskt får blikk for hva som er god behandling.

I sin helhet er det viktig å rette problemstillingen skolefravær til *mulig mangel på* samarbeids- og samhandlingsrutiner mellom foreldre og skolen. Og når skolefraværet har vokst, blitt større og endt med langvarig skolefravær, blir det ofte erfart at vi (foreldre, skolen, helsestasjonen, PPT, OT/PPT, barnevernet og spesialisthelsetjeneste) ikke har lyktes. Dette på grunn av mangel på nettopp helhetlig samarbeid og samhandling mellom de involverte aktørene. Derfor er det viktig å bevisst rette problemstillingen til voksne rundt eleven, og unngå å legge ansvaret bare på skuldrene til eleven ved å bruke begrepet skolevegring.

I den grad det lar seg gjøre, er det nødvendig å etablere kontakt mellom eleven og skolen når både kortvarig og langvarig skolefravær oppstår. Dette kan være via SMS-kontakt mellom eleven og kontaktlærer, E-opplæring og/eller hjemmeundervisning. Husk at voksne mennesker som av ulike grunner er sykemeldt og holder seg hjemme fra jobben, på flere måter er i kontakt med sin arbeidsplass, og det skal mye til for at de mister all kontakt med arbeidsplassen. Her har arbeidsgiver et særlig lovpålagt ansvar for oppfølging av den sykmeldte.

Opplæringsloven skal gjelde for hele Norge, men hvilke rutiner hver kommune har for oppfølging av skolefravær, varierer dessverre fra kommune til kommune. I tillegg blir oppfølging av kommunens rutiner for skolefravær i stor grad avhengig av hvilken skole eleven går på. Er barn og ungdom med skolefravær sikret de samme rettighetene som oss voksne når de ikke møter opp på skolen?

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 57, nummer 2, 2020, side 135-137

TEKST

Parvin Shaafi, psykologspesialist ved barne- og ungdomssykehuset, Haukeland sykehus